

Sophus Müller.

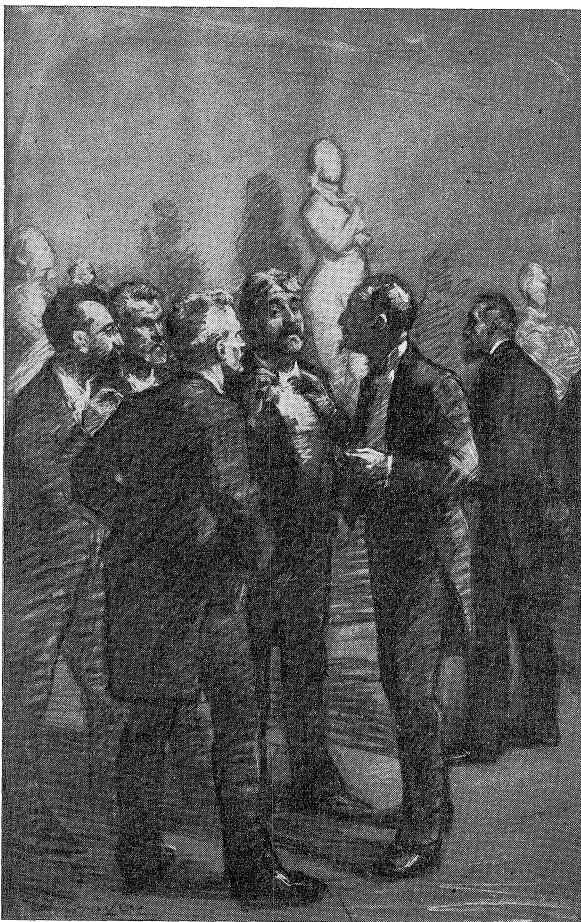
24' Maj 1846—24' Februar 1934.

Ved Sophus Müllers Død er den sidste af de 3 Mænd gaaet bort, hvis Navne er uløseligt sammenknyttede som Bærerne af dansk Arkæologi gennem et Aarhundrede.

Det er næsten ufatteligt, at det ikke er 100 Aar, siden Chr. Jürgensen Thomsen i Oldskriftselskabets »Ledetraad til nordisk Oldkyndighed» 1836 anonymt gjorde Rede for, at de før-kristelige Oldsager, som til da havde været et Kaos, kunde ordnes kronologisk i en Stenalder, Bronzealder og Jernalder. I næsten 30 Aar fra da af blev det ham forundt at virke som Museumsmand, samlende, ordnende, skabende nye Museer og — ikke mindst — gennem sine Forevisninger af Museet spredende Interessen for vor Oldtid i vide Kredse.

Men Thomsen var ingen Pennens Mand; det levende Ord og Sagerne selv var hans Virkemidler. Det blev Worsaae, der foretog personlige Udgravninger, derved skabte Forbindelsen mellem Mindesmærkerne og Oldsagerne og bragte nye Momenter ind til en finere kronologisk Sondring, kort sagt skabte Arkæologien som Videnskab. Han havde Pennen i sin Magt og var i Mod-sætning til Thomsen den akademisk uddannede Mand, der kunde forfægte sin Videnskabs Sag i Indland og Udland. Mens Thomsen satte sin Lid til, at sejt Udholdenhed med Tiden vilde føre til Maalet, var Worsaae den fremstormende Kraft, som med urokkelig Selvtillid ikke veg tilbage for som ung Student at bryde en Lans med Tidens anerkendte Forskere; 23 Aar gammel havde han sejret i Kamp mod N. M. Petersen og Finn Magnussen og skrevet det populære arkæologiske Skrift: »Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøje».

Den Müllerske Slægt har — i Modsætning til Thomsens og Worsaaes — Aner i dansk Embedsstand og Videnskab gennem flere Generationer: Oldefaderen Konferentsraad Frederik Adam

Udsnit af Skitsen til P. S. Krøyer : Selskab paa Ny Carlsberg 1888.

(Skitsen tilhører Xylograf Knud Hendriksen.)

Müller var Stempelpapirforvalter og — hvad der i denne Forbindelse er af større Betydning — en betydelig Kobberstiksamler og Medudgiver af det store Værk over Kunstkammerets Mønter og

Medailler; Bedstefaderen Biskop Peter Erasmus Müller beskæftigede sig med Nordens Oldtid, særlig dens Literatur og Historie, men tangerede den nordiske Arkæologi i sit Forsøg paa en Tydning af Guldhornenes Billedfremstillinger, noget, som dog maatte mislykkes for ham som senere for Worsaae. Faderen Carl Ludvig Müller var Numismatiker og klassisk Arkæolog, knyttet til Thorvaldsens Museum og Møntsamlingen og efter Thomsens Død Direktør saavel for den sidste Samling som for Antikkabinetet; som Formand i »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug» var det ham, der fremkaldte Worsaaes før omtalte Ungdomsskrift »Danmarks Oldtid».

Sophus Otto Müller fødtes 24' Maj 1846 og voxede op i hele den Kreds, hvis Interesse samlede sig om Museerne i Prinsens Palæ. Man forstaar, at hans Livsbane som Museumsmand derved saa at sige var forudbestemt, og forstaar ogsaa hans udholdende Kamp for at bevare Nationalmuseet i det gamle Palæ, hvor Samlingerne ganske vist ikke var til Huse ved hans Fødsel, men hvor han i sin Barndom og Ungdom havde set dem voxe og set Thomsen, Worsaae og sin Fader færdes. Han blev Student 1864, en Omstændighed, der sikkert ikke har været uden Betydning for hans Indstilling til, hvad der var tysk.

Sophus Müller sprang ikke som Worsaae saa at sige fra Studentereksamen lige ind ved Museet; Slægtens Traditioner krævede en grundig Forberedelse. Efter i 1871 at have taget filologisk-historisk Embedsexamen skrev han sine første arkæologiske Artikler, i hvilke han dels i Worsaaes Spor tilstræbte en finere kronologisk Sondring indenfor Jernalderen og Bronzealderen, dels i »Archiv für Anthropologie» skarpt polemiserede mod tyske Angreb paa Tredelingssystemet. Først efter at han derpaa havde opholdt sig et Par Aar paa Studierejser i Udlandet, blev han 1878 ansat som Assistent ved det oldnordiske Museum og Antikkabinetet, samtidig med at han arbejdede paa sin Doktor-disputats, det banebrydende Arbejde om Dyreornamentiken i Norden (1880).

Müller var Elev af Worsaae og nærede Livet igennem en varm Beundring og Ærbødighed overfor sin Læremester. Worsaaes djærve Gaaen paa stemmede bedre med hans Temperament

end Thomsens sindige Virkemaade. Han havde selv Worsaaes Evne til logisk og skarpt at skære igennem svage Punkter i en Bevisførelse. Han følte sig da ogsaa kaldet til at staa ved hans Side som hans Vaabendrager i den videnskabelige Holmgang, som Worsaaes Hævdelse af Stenalderens Tvedeling havde medført, og han førte efter dennes Død Kampen videre og mobiliserede saavel naturvidenskabelige som arkæologiske Hjælpetropper til det afgørende Slag, der bragte Sejren hjem ved Værket »Affaldsdyngerne i Danmark» (1900). Det er et Værk med mange Forfatternavne; men det var Müller, der satte det store Maskineri i Bevægelse og holdt det i Drift, og saa godt som alt Arbejde ved Museet og i Marken koncentrerede sig i de Aar derom.

Men med dette Arbejde er vi allerede langt fremme i Sophus Müllers Produktion. Hans Studier begyndte med Jernalderen; men han gik snart over til Bronzealderen, med hvilken han gennem hele sit Liv med Forkærlighed beskæftigede sig og hvis Kultur han i talrige Afhandlinger stadig stærkere uddybede Kendskabet til. Her gik hans Studier Side om Side med Oscar Montelius's, Sveriges store Arkæolog, med hvem Müller allerede i Ungdomstiden havde sluttet Venskab under Montelius's Studieaar i København. Vidt forskellige som de to Forskere var af Naturel, blev ogsaa deres Belysning af Bronzealderens Kultur. Montelius favnede videre, havde stærkere Intuition og ompændte i store Værker den europæiske Oldtidskultur, mens Müllers Interesse for det øvrige Europa i Styrke stod i Forhold til det Lys, det kunde kaste over vore hjemlige Forhold. Sin forsigtige Arbejdsmetode redegør Müller for i Indledningen til sin Afhandling af 1882 om »den europæiske Bronzealders Begyndelse og første Udvikling». Han giver den Undertitlen »et Udkast til en arkæologisk Undersøgelse» og Mottoet: »L'archéologie, science des objets et des monuments anciens, est une science d'observation» og begrunder Valget af dette Motto saaledes: »Hvad den bringer, er nemlig først og fremmest en Række Iagttagelser; men disse ere tillige sammenstillede og ordnede saaledes, at Slutningerne umiddelbart kunne drages. Hvor Stoffet tillader det, føres der Bevis; hvor det skorter, gjøres der Forklaringsforsøg, hvis foreløbige Værd

beror paa deres Forhold til det forhaandenværende Materiale, men hvis Rigtighed først Fremtiden vil kunne bekræfte».

De to Mænd befrugtede hinandens Arbejde; men det kunde ikke være andet, end at de maatte komme til at krydse Klinger paa Videnskabens Mark; Müller saa saaledes med stærk Skepsis paa Typologien som videnskabelig Metode; han krævede Fundforholdenes Bevis; saaledes som han f. Ex. selv gav det overfor Øxeformerne i Stenalderens Enkeltgrave.

I Aarene 1888—95 samlede Müller Resultaterne af de tidligere Aars Specialstudier i »Ordning af Danmarks Oldsager». Det var for ham ikke et Billedatlas; det var Begrundelsen, den knappe, men indholdsrige Text, han lagde Vægt paa; selv citerede han den altid forkortet som »Ordning» og holdt ikke af at se den benævnt »Danmarks Oldsager».

2 Aar efter at Ordningen var afsluttet, udkom »Vor Oldtid», en almenlæselig Fremstilling, der viser sin Forfatter i et helt nyt Lys. Den blev til paa Opfordring fra Forlaget, og der er al Grund til at glæde sig over, at han fulgte Kaldelsen. Det er en smuk Bog baade i Henseende til Sprog og Indhold og uundværlig den Dag i Dag til Trods for, at Oldtidsvidenskabens Fremskridt siden da har forældet Partier af den; ved et bittert Lune af Skæbnen kom saaledes Ordningen og Vor Oldtid et Par Aar før Opdagelsen af Mullerupkulturen, Perioden forud for Skaldyngernes Tid.

Sophus Müller nævner i Vor Oldtid Worsaaes Navn som den, hvis Værk han fortsætter. Den som sammenligner Worsaaes »Nordens Forhistorie» fra 1881 med Sophus Müllers »Vor Oldtid» vil faa et stærkt Indtryk af de Kæmpeskridt, Oldtidsvidenskabens har taget i de 16 mellemliggende Aar, og end stærkere virker Forskellen mellem Worsaaes »Nordiske Oldsager i det kgl Museum i København» og Müllers »Ordning».

Efter i de to Værker at have redegjort for sit Syn paa hele vor Oldtidskultur, vendte han tilbage til Specialstudierne og gjorde det sikkert med Glæde; han skriver selv i Forordet til »Vor Oldtid»: »den, hvem selve den videnskabelige Undersøgelse ligger paa Hjerte, vil sjældnen af egen Drift vende sig til den store Fremstilling». Det var da ogsaa paa direkte Opfordring, han 1907 skrev sin anden populære Bog »Nationalmuseet», og det

samme gælder hans Bidrag: »De forhistoriske Tider i Europa» i Værket »Verdenskulturen».

Fra de Problemer, som Forholdet mellem Grav og Oldsager frembyder, vendte Sophus Müller sig nu mod Sammenspillet mellem Landskabsformer og Bebyggelse og enkelte Egenes lokale Kultur: 1904 kom »Vej og Bygd i Sten- og Bronzealderen» og 1911—12 »Vendsysselstudier». I Tilslutning til disse Studier foretoges af Museets Mænd omfattende arkæologiske Kortlægningsarbejder i Forbindelse med Udgravninger, hvor det tiltrængtes til Belysning af Tidsforhold; selv gennemgik Müller personlig Kortene i Marken og gjorde Publikum delagtigt i Resultaterne gennem arkæologiske Kort i Museet, som han personlig udarbejdede paa Grundlag af Generalstabskortene i 1 : 20000.

Med Sophus Müllers stærkt nationale Indstilling var det ham et naturligt Ønske, at ogsaa Sønderjyllands Oldtid skulde fremstilles fra dansk Side. Som Led i dette Arbejde havde han allerede 1903 i Forening med Carl Neergaard udgivet en arkæologisk Undersøgelse af »Danevirke», og 1913—14 kom fra Müllers Haand Sønderjyllands Stenalder og Bronzealder.

Bronzealderen vedblev han med Forkærlighed at beskæftige sig med; 1909 uddybede han yderligere sit System i »Bronzealderens Begyndelse og ældre Udvikling» og 1920 kom »Billed- og Fremstillingskunst i Bronzealderen». Arkæologen kan dog ikke som Historikeren uforstyrret følge en bestemt Linie; nye betydelige Fund tvinger ham fra Tid til anden ud fra sin Bane, saaledes »Det store Sølvkar fra Gundestrup» (1892), »Solbilledet fra Trundholm» (1903) og »Juellingefundet fra den ældre Jernalder» (1911). Museets Undersøgelser havde fra Slutningen af forrige Aarhundrede udvidet vort Kendskab til Oldtidens Bopladsforhold, først Jernalderens, senere Bronzealderens, hvilket Materiale Müller bearbejdede i »Bopladsfundene, den romerske Tid». (1906) og »Bopladsfund fra Bronzealderen» (1919).

Sophus Müller yndede ikke at publicere Fundberetninger, heller ikke at se dem publicerede af andre. Hvor hans Studier førte ham til Tydning af nye Redskabsformer, kunde han give denne i kort og knap Form; men helst ventede han, til Studierne kunde give Anledning til sammenfattende Betragtninger. Men

ogsaa disse var givne i en koncis Stil, ikke et Ord for meget, men for den, der læser med Eftertanke, heller ikke et Ord for lidt; Ordene slutter sig som et Tricot om Tanken. Sofalekture er Sophus Müllers videnskabelige Afhandlinger ikke, særlig da hans Foragt for at gentage, hvad andre eller han selv tidligere har sagt, nøder den, der vil til Bunds, til at læse dem med et større Kildemateriale ved Haanden.

En varm Kærlighed til Kunst gaar gennem Sophus Müllers hele literære Produktion. Det var et kunsthistorisk Emne, han havde valgt til sin Doktordisputats, og det var vel ogsaa Skønhedsglæde, der betingede, at han fortrinsvis dyrkede Bronzealderen; betegnende i saa Henseende er hans Betegnelser »den store Bronzealder» og »den skønne Bronzealder» for 2 af dens Tidsgrupper. Og som han begyndte med Kunsten, afsluttede han sin arkæologiske Virksomhed med de 3 statelige Bind »Oldtidens Kunst», forbausende Arbejder fra en Tid, da Alderen allerede havde tvunget ham bort fra Museet eller rettere fra dets Ledelse; thi fra dets Samlinger lod han sig ikke tvinge af noget mindre end Døden. Det sidste Bind: »Jernalderens Kunst», som dog kun kom til at omfatte den førromerske og den romerske Tid, udkom umiddelbart før hans Død, der indtraf 24 Februar 1934.

1881 var Sophus Müller ved Engelhardts Død blevet Sekretær i Oldskriftselskabets Oldsagafdeling og dermed Redaktør af »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed». I de 42 Aar, han beklædte denne Stilling, savnes hans Navn sjældent i nogen Aargang af dette Tidsskrift, og der og i »Nordiske Fortidsminder», som Selskabet paa hans Initiativ begyndte til Optagelse af mere monumentale Fund og Fundgrupper, findes næsten hele hans Produktion. Han fik indført de arkæologiske Udflugter for Medlemmerne, hvor der blev Lejlighed til at se selve Mindesmærkerne, saavel fra Oldtiden som fra senere Tid. Disse Udflugter ledede han med stor Energi og godt Humør og med en Myndighed, som ingen faldt paa at sætte sig op imod og som bevirkede, at det rigeholdige Program uden Undtagelse gennemførtes indenfor den angivne Tid. Som Redaktør stillede han stærke Krav till Sprogets Renhed og Tankens Klarhed og Koncentration. Hans Kritik havde altid en urban Form, men virkede ikke derfor mindre

stærkt. Han kunde indlede med en Bemærkning som: »Det er jo udmærket; skulde jeg indvende noget — —» osv og efterhaanden kunde det vise sig, at der ikke var stort tilbage, som Indvendingerne ikke havde ramt.

1892 foretoges en Forening af »de kgl. Samlinger i Prinsens Palæ» under Navn af »Nationalmuseet», en Nyskabelse, som — det tør vist siges — i væsentlig Grad skyldtes Sophus Müller; der blev — vel ikke uden Hensyntagen til de forhaandenværende personlige Forhold — 2 Direktører; Müller fik den 1ste Afdeling (den danske Samlings forhistoriske Del, Antiksamlingen og den etnografiske Samling) under sig. Det blev Indledning til en ny Tid; Samlingerne blev nyordnede og forsynede med vejledende Etiketter, og Müller forstod at skaffe sig dygtige Hjælpere: Kristian Bahnson blev den etnografiske Samlings Inspektør, i Antiksamlingen foretog Chr. Blinkenberg Ordningen og til den forhistoriske Samling kaldtes Carl Neergaard, hvis Interesse hidtil havde bevæget sig om middelalderlige Emner, men som — ung som han endnu var — med stor Dytighed vidste at lægge sine Studier om. For den etnografiske Samling blev Bahnsons tidlige Død — allerede 1897 — et betydeligt Tab; det blev unge Kræfter, der skulde tage Arven op og som naturligt ikke havde Bahnsons Autoritet til at hævde denne Samlings berettigede Krav; for Müller var den i første Række en komparativ Samling for Arkæologien; hvad den ejede fra Kulturfolkernes Kunst havde hans Interesse; men Berettigelsen af den egentlige Etnografi forstod han ikke.

For den danske forhistoriske Samling kunde Valget derimod ikke have været bedre; hvor hans Kærlighed laa, satte han hele sin store Energi ind. Museets Udgravningsarbejde moderniseredes ved Indførelse af Fotografering, Nivellering og Opmaalingstegninger; ved dette Arbejde var Kunstmaler G. V. Blom Organisatoren. Den af Worsaae paabegyndte Kortlægning gik fra stedlige Hjælpere over til Museets egne Folk, og en Række Mænd ude i Landet forstod han at interessere for Fredningssagen, som tog stærk Fart. Uden de mange hjælpende Kræfter kunde det store Arbejde ikke være tilendebragt, men uden Müllers utrættelige Virken var det ikke blevet til. Ingen Enkelthed var ham for ringe til personligt at overvåge den, fra Museumsop-

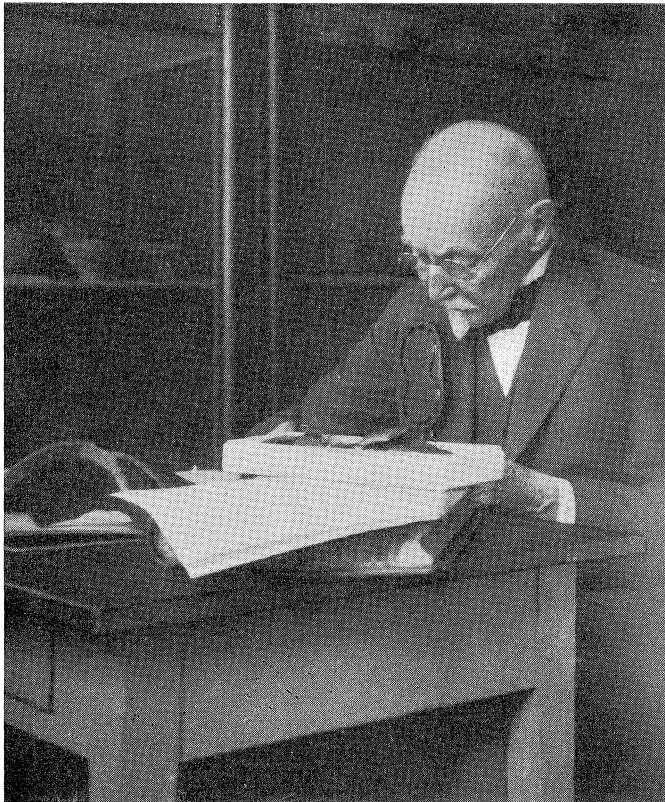
stillingen til Rengøringen. Naar et Krav stod for ham som noget, der burde gennemføres, lagde han hele sin Sjæl ind, og det lykkedes ham derved at faa de bevilgende Myndigheders Øre, ligesom han ildnede Interessen i store Kredse ude i Landet. Og som han omfattede hele den indendørs Virksomhed, overvaagede han ogsaa Arbejdet i Marken, ikke saaledes, at han selv deltog i Udgravningsarbejdet; men han holdt af at aflægge uanmeldte Besøg, eller han tilbragte en Dags Tid, hvor vigtige Arbejder udførtes, og saadanne Dage var altid fornøjelige; Müller følte sig aldrig bedre tilpas end ude i Naturen: han var i høj Grad Friluftsmenneske og tilbragte, selv paa sine gamle Dage, Søndagene med lange Fodture. Det var lidt beskæmmende, naar vi yngre en kold Efteraarsdag var krøbet i Overfrakken at møde den ældre i bar Figur.

Som Pædagog for de unge havde Sophus Müller en egen Evne og virkede ikke mindst ved sit Exempel. Hans raske spændstige Gang satte Tempoet op, hans Medleven i selv de mindste Enkeltheder ved Museumsarbejdet fik de unge til at føle sig som et Led i et Hele, og han forstod altid at fremhæve Vigtigheden af netop den lille Opgave, man arbejdede med. Dødt var der ikke i Museet eller paa Kontorerne: han var aldrig mere i sit Es, end naar det hele var som een summende Bikube. Han delagtiggjorde selv de yngste Medarbejdere i de Problemer, som i Øjeblikket fyldte ham, og vilde gennemdiskutere dem. Og dog dannede han ikke Skole; de ikke meget sikre skræmtes af hans noget spottende Væsen og ubarmhjertigt optrevlende Logik. Hans Tunghørhed, der tog stærkt til med Aarene, hæmmede ogsaa en fri Debat, og i hans sidste Aar, hvor han ikke længere benyttede sit Høreapparat, men man nødtes til at skrive sine Svar, blev disse naturligvis ganske korte, og Debatten blev i det væsentlige en Monolog. Hænde kunde det ogsaa i de tidligere Aar, at han benyttede sin Tunghørhed som Vaaben og kun hørte det, han ønskede at høre.

Vi, der var unge i hans Manddom, mindes ham som den aggressive, æggende, hvis spillende Vid virkede til Begejstring, Irritation eller Harme, eftersom Lyset faldt paa hans Personligheds talløse Facetter; Ligegyldighed var udelukket. Saaledes har P. S. Krøyer gengivet ham 1888 paa Billedet: »Selskab paa Ny

Carlsberg», hvor han staar i Samtale med Julius Lange og Johannes Steenstrup. Man lægger Mærke til ham mellem alle de andre, den elegante Skikkelse, Raceansigtet, og man næsten hører den lidt satiriske Bemærkning, der ligger ham paa Læben.

Saaledes ser vi ham tydeligst for os. Selv foretrak han at

Sophus Müller.

Th. Blinkenberg fot. 1932.

fremstilles i akademisk Ro, thi han vidste, at bag den altid bevægede Overflade laa en Kærne, som saa helt anderledes ud: en Videnskabsmand og Embedsmand, som urokkelig fulgte Vejen til Fremme af sin Videnskab og det Museum, det var ham en Pligt og Ære at tjene. Han gik uden at se til højre eller venstre

lige ud, fordi han, naar han havde gennemtænkt et Spørgsmaal, gennemdrøftet det med Kolleger og — som den smidige Debator han var — slaaet deres Modgrunde af Marken, vidste med usvigelig Sikkerhed, at hans Resultat var den ene rigtige Løsning.

Han foretrak at antage sine Medhjælpere som unge: »de unge er endnu Muligheder; senere viser de sig oftest at være Umuligheder». Denne Ytring er karakteristisk for hans Syn paa Mennesker; udover den Kreds, der stod hans Hjerter nær, var Menneskene for ham Brikker i det Spil, han vilde og maatte vinde, og som han spillede med Mesterhaand. Han bevarede til det sidste den samme Ildhu og den samme Kamplyst overfor andre Meninger end dem, han anerkendte. Naar der i de sidste Aar var flere og flere videnskabelige Teorier, som stod for ham som ganske unormale, var det ikke ham, der var veget fra sin Vej, men Verden, der i hans lange Levetid var blevet en anden.

Saa længe Sophus Müller sad ved Museet, brændte Lampen til sent ud paa Aftenen paa hans Kontor, og efterat han var flyttet ud paa Frederiksberg, var Museet hans daglige Maal; han gik tilfods uanfægtet paatværs af Trafiken, afvisende Hjælp; Trafiken maatte rette sig efter ham, og den gjorde det.

1932, da han var 86 Aar, foretog han alene en Rundrejse til alle jyske Provinsmuseer. Paa den Rejse er det Billede taget, hvor han sidder fordybet i Studier, udelukket fra Verden, ikke anende Fotografens Kamera; derfor er Billedet blevet saa typisk.

Et Lys er slukt i Prinsens Palæes Kontor, en lysende Stjerne er forsvundet fra Arkæologiens Himmel; det altid skarpe Sværd Skræp er gravet ned. Hvem vil grave det op og vove at føre det?

Thomas Thomsen.